

فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۳، شماره ۳ (پیاپی ۴۴)، پاییز ۱۳۹۷
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۵ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۸-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>
صص. ۷۱۵-۷۲۸

ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی مورد دهستان‌های شهرستان سنندج

رحمت اله بهرامی* - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه پیام نور تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۰۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۲/۱۶

چکیده

موضوع سرمایه‌های اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی برای نیل به توسعه پایدار محسوب می‌شود. سرمایه اجتماعی؛ به عنوان شالوده و زیربنای توسعه درون‌زا در روستا بر شبکه‌ی روابط اجتماعی؛ مشارکت و دیگر پارامترهای سرمایه اجتماعی تأکید دارد. تحقیق با روش توصیفی - تحلیلی و همبستگی؛ به دنبال پاسخ این سوال است که بین سرمایه‌های اجتماعی و توسعه یافتگی روستاها ارتباط منطقی وجود دارد؟ و در صورت مثبت بودن؛ ضریب تاثیر آن تا چقدر می‌باشد؟ برای محاسبه پایایی و روایی از نرم‌افزار SPSS؛ آزمون KMO؛ میزان روایی گویه‌های تبیین‌کننده سرمایه اجتماعی برابر با ۰/۷۴ برآورد و ضریب آلفای کرونباخ بدست آمده برابر با ۰/۷۷ بوده است. سپس با استفاده از نرم‌افزار ایویوز به تحلیل میزان همبستگی بین سرمایه‌های اجتماعی با توسعه روستایی پرداخته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد مولفه‌های سرمایه اجتماعی در دهستان‌های شهرستان سنندج از شرایط یکسانی برخوردار نبوده؛ هر یک در زمینه‌های خاصی از توانمندی برخوردارند. در زمینه توسعه یافتگی نشان می‌دهد؛ یک دهستان برخوردار؛ ۷ دهستان نیمه برخوردار و دو دهستان محروم هستند. با این وجود نتایج همبستگی نشان داد ارتباط بین سرمایه‌های اجتماعی با توسعه روستایی برابر ۰/۶۰ درصد است. بدان معناست که ارتباط منطقی بین دو مقوله مورد بررسی وجود دارد. شرط توسعه روستایی منوط به توسعه سرمایه‌های انسانی بالاخص در بخش سرمایه‌های اجتماعی است.

واژگان کلیدی: روستا، سرمایه‌های اجتماعی، توسعه یافتگی، شهرستان سنندج

نحوه استناد به مقاله:

بهرامی، رحمت‌اله. (۱۳۹۷). ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی مورد دهستان‌های شهرستان سنندج. *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۳ (۳)، ۷۱۵-۷۲۸.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_545181.html

مقدمه

تجربه تاریخی در زمینه توسعه روستایی در میان کشورهای درحال توسعه؛ این امر را نشان داده است که رمز توسعه پایدار روستایی از توسعه درون‌زا نشأت؛ و رشد و نمای آن از طریق توسعه برون‌زا شکل می‌گیرد. به منظور دستیابی به توسعه پایدار در روستاها اقدامات و راهکارهای مختلفی استفاده شده است. "راهکارهایی در زمینه افزایش تولید؛ بهبود سطح دانش و تکنولوژی؛ اصلاح شبکه‌های ارتباطی؛ افزایش درآمد و اشتغال‌زایی بیشتر؛ کاهش فقر و نابرابری؛ تنوع بخشی به اقتصاد روستایی و غیره ارائه گردیده است. مجموعه این تلاش‌ها برای رسیدن به توسعه پایدار روستاها بوده است (Azkia, 2008: 8). از نتایج چنین الگوهای توسعه‌ای در سطح روستاهای کشور نشان داده آنچنان تحول کمی و کیفی که می‌بایست در رفاه اقتصادی؛ اجتماعی؛ کالبدی و زیست محیطی روستاها ایجاد گردد؛ بوجود نیامده است. پژوهش‌های متعدد نشان داده است که جوامع پیشرفته از سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی از قبیل مشارکت؛ همبستگی؛ ثبات و.. برخوردار هستند اما سرمایه اجتماعی و رابطه آن با توسعه در ایران؛ به ویژه نواحی روستایی به طور کامل شناخته نشده است (Farahani et al, 2012: 135). بدون تردید می‌توان گفت که از جمله دلایل شکست بسیاری از برنامه‌های توسعه روستایی در ایران عدم توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی در ابعاد گوناگون این برنامه‌ها است (Akbari, 2003: 5). و این امید برای بسیاری از کارشناسان توسعه ایجاد گردیده که با استفاده از آن شاید بتوان از دور باطل عقب ماندگی به ویژه در سطح روستا رهایی یافت (Fathi, 2012: 144). سرمایه اجتماعی یکی از چهار نوع سرمایه‌ای است که در کنار سرمایه طبیعی؛ سرمایه تولید شده و سرمایه انسانی به عنوان چهار جزء تشکیل دهنده ثروت ملت‌ها می‌باشد؛ که ایجاد حفظ و غنا بخشیدن به آن از اهداف اصلی توسعه توسعه بشمار می‌رود (Shrefyan, 2010: 9).

اهمیت سرمایه‌های اجتماعی به عنوان شالوده و زیربنای توسعه درون‌زا در روستا بر شبکه روابط اجتماعی؛ مشارکت و دیگر پارامترهای سرمایه اجتماعی تاکید دارد. "توجه به سرمایه اجتماعی در اجتماعات روستایی از یک طرف سبب تسهیل روند اجرای پروژه‌های توسعه‌ای و از طرف دیگر باعث کاهش آسیب‌های این پروژه‌ها می‌گردد (Meri, 2009: 25).

سابقه نظری این مفهوم به سال ۱۹۸۰ باز می‌گردد و اولین بار توسط هانفان و سپس توسط افرادی مانند "بوردیو" پاسرون" و لوی " مطرح شد و توسط کسانی مانند کلمن " بارت" پونتام" و پرترز" بسط و گسترش داده شد. بنابراین می‌توان گفت در عرصه علوم سیاسی؛ جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی؛ سرمایه اجتماعی به مجموعه‌ای از هنجارها؛ ارزش‌ها؛ شبکه‌ها و سازمان‌هایی اشاره می‌کند که مردم از طریق آن‌ها به توانایی‌ها و ظرفیت‌ها و استعداد خود می‌رسند که این توانایی‌ها به افراد قدرت تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری می‌دهد (Saragoldin & Gravatar, 2000: 45).

این مفهوم ابتدا از جامعه‌شناسی به علوم سیاسی و سپس به دلیل گستردگی این مفهوم به سایر رشته‌های علوم انسانی مانند روانشناسی؛ اقتصاد و جغرافیا تعمیم یافت. از نظر کارکردی "مفهوم سرمایه اجتماعی نه تنها در نهادها و سازمان‌های محلی و ملی سخن به میان می‌آید بلکه در سطوح بین‌المللی از این مفهوم در سال ۱۹۹۰ توسط بانک جهانی (که یک برنامه تحقیقاتی را به آن اختصاص داد) بسیار زیاد یاد می‌شود (Wikipedia, 2007: 2). به نظر پاتنام سرمایه اجتماعی ویژگی‌های سازمان اجتماعی همچون هنجارها؛ شبکه‌های اجتماعی و اعتماد است که هماهنگی و همکاری را برای رسیدن به سود متقابل و مشترک آسان می‌سازد (Putnam et al, 2010: 167). کلمن سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای گوناگونی از هستی‌هایی می‌داند که دارای وجه مشترک هستند؛ همه آن‌ها وجهی از ساختار اجتماعی را دارا می‌باشند و تسریع کننده اعمال خاص اشخاصی که در داخل ساختار فعال‌اند؛ می‌باشند (Coleman et al, 2010: 32). فرانسیس فوکویاما می‌گوید سرمایه اجتماعی شکل و نمونه ملموسی از یک هنجار غیر رسمی است که باعث ترویج و همکاری بین دو یا چند فرد می‌شود. او در تعریف سرمایه اجتماعی به رابطه افراد خانواده و گروه‌های اجتماعی می‌پردازد و هدفش توجه کردن به لیبرال دموکراسی است (Fukuyama, 2010: 169). به نظر پاکستون (۲۰۱۰) سرمایه اجتماعی دو مولفه پیوستگی‌های عینی بین افراد به عنوان شبکه عینی که افراد را در یک فضای اجتماعی به یکدیگر پیوند می‌دهد و نوعی پیوند ذهنی که موجب شکل‌گیری روابط مبتنی بر اعتماد متقابل و روابط عاطفی اعضای مثبت جامعه نسبت بکدیگر را شامل می‌شود. بانک جهانی سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از نهادها؛ ارتباطات و قواعد می‌داند که کمیت و کیفیت تعاملات اجتماعی جامعه را شکل می‌دهند (World Bank, 2000).

از آنجایی که سرمایه‌های اجتماعی در قالب توسعه انسانی و توسعه پایدار مطرح است " بر جایگزین کردن دیدگاه انسان مدار به دیدگاه تولید مدار تاکید دارد (Fakohi, 2000: 104). در واقع اولین تعریف رسمی توسعه پایدار در کنفرانس جهانی محیط زیست

و توسعه سازمان ملل (۱۹۸۷) تحت عنوان آینده مشترک ما بوده است که توسعه پایدار به عنوان فرآیندی تعریف شده که نیازهای فعلی ما بدون تخریب توانایی‌های نسل آینده برآورد شده است (Tosun, 2001: 289-303). طبق این تعریف تنها سرمایه‌های فیزیکی به عنوان ملاک در توسعه محسوب نشده بلکه سرمایه‌های انسانی و اجتماعی اهمیت بیشتر و می‌توانند به عنوان ابزار اساسی با قابلیت و کارایی بالا در تبیین و حل مسائل و مشکلات فراروی جامعه بشری باشند. به طوری که زمینه را برای نیل به پایداری را فراهم می‌نمایند. بنابراین مفهوم توسعه پایدار؛ "سلامتی محیط و نیل به پایداری را از طریق مشارکت سازمان‌های محلی می‌بیند که این مشارکت منجر به سرمایه اجتماعی می‌گردد (Mosavei et al, 2011: 2).

به طور کلی سرمایه اجتماعی یک نوع انرژی بالقوه و تسهیل کننده کنشی است که می‌تواند در سطوح مختلف ساختار اجتماعی؛ سطوح خرد؛ میانی و کلان مورد استفاده قرار گیرد. مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی را می‌توان در اعتماد اجتماعی؛ انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی که در یک رابطه متقابل و متعامل با یکدیگر داشته و هرکدام تقویت کننده دیگری‌اند؛ و هریک از این عامل‌ها در بر گیرنده زیر مجموعه‌های فراوانی نیز می‌باشند. طی دهه‌های اخیر؛ تلاش‌های زیادی برای تبیین نقش سرمایه‌های اجتماعی در توسعه انجام شده است. امروزه رویکرد سرمایه اجتماعی درون مباحث توسعه‌ای در بسیاری از علوم جایگا خود را یافته است. در بسیاری از کشورها و از جمله ایران نیز علوم برنامه‌ریزی و توسعه روستایی طی سال‌های اخیر توجه خود را به این موضوع معطوف داشته است. بر همین اساس؛ الگوهای نظری متعددی در یک فرآیند رو به تکامل معرفی شدند که اغلب در سیاست‌ها و برنامه‌ها به این موضوع پرداخته‌اند. هریک از این الگوهای نظری از جنبه‌های مختلف تبیین سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستایی پرداخته و مؤلفه‌ها و شاخص‌های متعددی را مطرح نموده‌اند (Eftekari et al, 2014: 90).

به طور کلی آنچه از این مقدمه و مفاهیم نظری سرمایه‌های اجتماعی و توسعه بر می‌آید این است که این دو متغیر رابطه مستقیم با هم دارند. به نقل از پانام و کلمن؛ سرمایه اجتماعی از طریق اعتماد؛ هنجارها و شبکه‌های مشارکت مدنی تسهیل کننده کنش و نیرویی مولد در افزایش کارایی جامعه است یا براساس نظر فوکویاما سرمایه اجتماعی؛ بنیاد رشد؛ ثبات اقتصادی و غلبه کننده بر شکست‌های بازار است (Dadvar Khaniet al, 2012: 126).

با توجه به چنین زمینه‌ای؛ بدون سرمایه اجتماعی پیمودن راه توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار می‌شود. براین اساس موضوع سرمایه‌های اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی برای نیل به توسعه پایدار محسوب می‌گردد و حکومت‌ها و دولتمردانی موفق قلمداد می‌شوند که بتوانند با اتخاذ سیاست‌های لازم و ارائه راهکارهای مناسب در ارتباط با جامعه به تولید و توسعه سرمایه اجتماعی بیشتر نائل شوند (Akbari, 2003: 5). امروزه توسعه؛ بیش از آن که به سرمایه اقتصادی؛ فیزیکی و انسانی نیازمند باشد به سرمایه اجتماعی نیازمند است. زیرا در صورت فقدان سرمایه اجتماعی؛ سایر بخش‌ها اثر بخشی خود را از دست می‌دهند (Alvani et al, 2003: 147). به عبارتی چرخ‌های زندگی بر محور سرمایه اجتماعی استوار است و می‌تواند همکاری و تعامل را در ابعاد مختلف جامعه گسترش دهد. در این صورت افراد بر روابط خود نظارت می‌کنند و امور خود را اداره می‌کنند و تنها در چنین صورتی است افراد در جامعه احساس امنیت کرده و نظم و ثبات در جامعه حاکم می‌شود (Tavakoli, 2010: 42).

استان کردستان یکی از استان‌های مرزی کشور و توسعه نیافته است. رتبه استان کردستان از نظر سرمایه‌های اجتماعی در جایگاه هفدهم است (Husani et al, 2010: 79). از نظر توسعه یافتگی شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی در رتبه آخر کشور قرار دارد (PourAsgar et al, 2011: 22). توسعه نیافتگی مناطق روستایی به مراتب در استان کردستان بیش از مناطق شهری است. محرومیت‌ها بیشتر در فقدان نیازهای زیستی تجلی و سپس در بعد برنامه‌ریزی زیربنایی و خدماتی خود را نشان داده است. با وجود همه محدودیت و مشکلات موجود در روستاها اما روستا و روستایی در استان کردستان به دلیل بافت فرهنگی و مذهبی نهادینه‌ای که سال‌ها به ارث رسیده است بستر وحدت و به نوعی انسجام اجتماعی و حضور مشارکتی در بافت روستاها قابل مشاهده است. بنظر می‌رسد وجود سرمایه‌های اجتماعی در روستاهای استان کردستان می‌تواند تا حدود زیادی بستر توسعه یافتگی روستاها را تسریع و بهبود ببخشد. مقاله به بررسی نقش سرمایه‌های اجتماعی در توسعه یافتگی روستاها در دهستان‌های شهرستان سنندج پرداخته است. تحقیق به دنبال پاسخ این سوال است که بین سرمایه‌های اجتماعی و توسعه یافتگی روستاها ارتباط منطقی وجود دارد؟ و در صورت مثبت بودن ضریب تاثیر آن تا حدودی می‌باشد؟

مطالعات بسیاری در شرایط مختلف زمانی و مکانی با هدف شناسایی عوامل و یا بررسی سطح سرمایه‌های اجتماعی در سطح جامعه روستایی انجام گرفته است. در جدول (۱) برخی از تحقیقات اشاره شده است.

جدول ۱. برخی از سوابق مطالعاتی

محقق	نام تحقیق	نتایج
موسوی و همکاران ۱۳۹۲	تحلیل تطبیقی فازی سرمایه اجتماعی و (مطالعه موردی: روستاهای توسعه روستایی شهرستان میاندوآب)	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که داده‌های تجربی؛ ناظر بر رابطه فازی دو مجموعه توسعه روستایی و سرمایه اجتماعی است. شاخص سازگاری برابر با ۸۶ درصد است که مبین شرط توسعه روستایی وجود سرمایه اجتماعی است.
خانی و همکاران ۱۳۹۲	تأثیر مولفه‌های سرمایه اجتماعی بر ارتقاء توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان گودین شهرستان کنگاور)	بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی ارتباط معناداری برقرار است و بیشترین متغیر تأثیر تعهد که ۲۲ درصد از تغییرات را پیش بینی می‌کند سپس مشارکت با ۲۸ درصد تغییرات توسعه را پیش بینی می‌کند.
توکلی و همکاران ۱۳۹۰	تحلیلی بر میزان سرمایه‌های اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان ممسنی	نتایج بیان کننده این مطلب است که بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی درجه مشارکت روستاییان از حد سهمیم شدن در اطلاعات فراتر نمی‌رود و در تصمیم گیری در سطوح بالاتر محروماند.
سلمانی و همکاران ۱۳۸۷	بررسی و تحلیل سرمایه‌های اجتماعی در مناطق شهری و روستایی مرزی سیستان	تفاوت معناداری بین سرمایه اجتماعی در مناطق شهری و روستایی سیستان وجود دارد. اگر روستاهای مرزی که دارای سرمایه‌های اجتماعی اند تخلیه گردند با ضرورت‌های ژئوپولیتیک منطقه منافات دارد.
افتخاری و همکاران ۱۳۹۴	بین الگوی فضایی سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی روستاهای خراسان شمالی	نتایج نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی با توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه یک رابطه معنادار وجود دارد
عبدلهی و همکاران ۱۳۹۲	ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در کاهش فقرمطالعه موردی روستای قپچاق شهرستان میاندوآب	نتایج نشان داد از میان مولفه‌های مانند اعتماد؛ مشارکت؛ انسجام و ارتباطات در کاهش فقر موثر عامل انسجام اجتماعی بیشترین تأثیر را داشته است.
فتحی سروش ۱۳۹۱	تحلیلی بر نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی	با افزایش ابعاد سرمایه‌های اجتماعی در بین روستاییان کیفیت آموزش؛ بهداشت؛ محیط زیست و در کاهش فقر موثر است.

سرمایه اجتماعی مؤلفه‌های مختلفی دارد که در زیر به آن‌ها پرداخته شده است:

اعتماد اجتماعی^۱: یکی از مفاهیم مفید در تبیین مفهوم سرمایه اجتماعی، شبکه اعتماد^۲ است. اعتماد در متن کنش‌های انسان نمود پیدا می‌کند، به خصوص در آن دسته از کنش‌ها که جهت‌گیری معطوف به آینده دارند و آن نوعی رابطه کیفی که به تعبیر کلمن قدرت عمل کردن را تسهیل می‌کند. شبکه اعتماد عبارت از گروهی است که براساس اعتماد متقابل به یکدیگر از اطلاعات، هنجارها و ارزش‌های یکسانی در مبادلات فیما بین خود استفاده می‌کنند. از این رو اعتماد فیما بین نقش زیادی در تسهیل فرآیندها و کاهش هزینه‌های مربوط به اینگونه تبادلات دارد. شبکه اعتماد می‌تواند بین افراد یک گروه و یا بین گروه‌ها و سازمان‌های مختلف به وجود می‌آید.

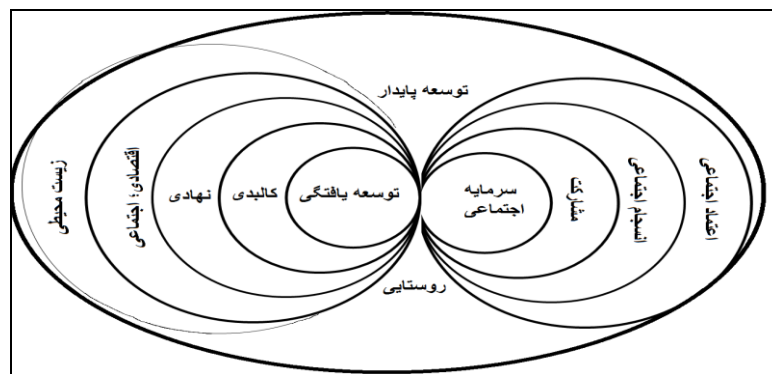
فوکویاما معتقد است که قبل از ورود به هر سیستم اجتماعی و یا حتی سیستم تجاری، بااطلاعات کافی درباره شبکه‌های اعتماد موجود در آن سیستم و ویژگی‌های آن بدست آورد (www.ml.com). زیرا اعتماد را اساس هرگونه مبادلات اقتصادی و اجتماعی در نظر می‌گیرد. وی از اعتماد به مثابه شاخصی برای بیان سرمایه اجتماعی در معنای ارزش‌های جمعی شبکه‌های اجتماعی و اخلاق فرهنگی که بنیاد رشد و ثبات اقتصادی را تشکیل می‌دهند، استفاده می‌کند (Pantam, 2010: 29). تماس گروه‌های اجتماعی دارای میزان خاصی از شعاع اعتمادند که به مفهوم میزان گستردگی دایره همکاری و اعتماد متقابل اعضای یک گروه است. در یک نتیجه‌گیری می‌توان گفت که هر چه یک گروه اجتماعی شعاع اعتماد وسیعتری داشته باشد، سرمایه اجتماعی بیشتری خواهد داشت. چنانچه یک گروه اجتماعی برون‌گرایی مثبتی نسبت به اعضای گروه‌های دیگر داشته باشد، شعاع اعتماد این گروه از حد داخلی آن فراتر می‌رود.

انسجام اجتماعی: انسجام اجتماعی دلالت بر توافق جمعی میان اعضای یک جامعه دارد. به عبارتی انسجام درکل، ناظر بر میزان و الگوی رابطه متقابل بین کنشگران، گروه‌ها و خرده فرهنگ‌های تمایز یافته است (Azkia, 2003: 286). انسجام اجتماعی در یک حوزه تعاملی معین شکل و معنا پیدا می‌کند. دورکیم احساسی را در میدان تعاملی به وجود می‌آید عاطفه جمعی^۳ می‌نامد. از نظر دورکیم عاطفه جمعی عمیق اکثراً طی مناسک جمعی بوجود می‌آید و بدین نحو موجبات افزایش و تحکیم انسجام اجتماعی را فراهم می‌کند (Janfield, 33: 2011). پیوند بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی نیز حائز اهمیت است. زیرا بین این دو، نوعی تعامل وجود دارد یکی از پیش شرط‌های مشارکت، قابلیت ظرفیت‌های متقابل برای ارتباط و تعامل داشتن با

1. Social Trust
2. Network of Trust
3. Collective Emotion

دیگران است. این هنجارها و تعاملات اجتماعی به این جهت به عنوان یک سرمایه و در قالب سرمایه اجتماعی تعریف می‌گردند که دارای کارکردهای اقتصادی مهمی در سیستم‌های اجتماعی هستند.

مشارکت اجتماعی: مشارکت اجتماعی دلالت بر گسترش روابط بین گروهی در قالب انجمن‌های داوطلبانه، باشگاهها، اتحادیه‌ها و گروه‌هایی دارد که معمولاً خصلتی محلی و غیر دولتی دارند و هدفشان مشارکت و درگیر ساختن مردم در فرآیند اجتماعی مختلف در قالب سیاست‌های اجتماعی است. به عبارتی مشارکت اجتماعی بر آن دسته از فعالیت‌های ارادی دلالت دارد که از طریق آن‌ها اعضای یک جامعه در امور محله، شهر و روستا شرکت کرده و به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در شکل دادن حیات اجتماعی مشارکت دارند (Pakseresht, 2013: 70). مشارکت اجتماعی با مشارکت مردمی قرابت نزدیکی دارد، زیرا مشارکتی است که از متن جامعه بر می‌آید و عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی را هم در بر می‌گیرد. چنین مشارکتی در برنامه‌های عمران اجتماعی به ویژه در سطح روستاها، جایگاه ویژه‌ای دارد که غفلت از آن و فراهم ساختن بسترهای لازم برای بسط بهره‌گیری مناسب از آن، برنامه‌های عمران اجتماعی را در سطوح مختلف دچار مشکل و نارسایی می‌کند. نمود عینی مشارکت اجتماعی وجود نهادهای مشارکتی چون انجمن‌ها، گروه‌ها، سازمان‌های محلی و غیردولتی است. مقیاس مشارکت اجتماعی پایین یکی از مقیاس‌هایی است که به لحاظ علمی برای سنجش مشارکت اجتماعی در ادبیات مشارکت مورد توجه قرار گرفته است. (Azkaya & Gaphari, 2003: 293). مشارکت را نوع کنش هدفمند نیز دانسته‌اند که در فرآیند تعاملی بین کنشگر و محیط اجتماعی او برای رسیدن به اهداف معین و از پیش تعیین شده، نمود پیدا می‌کند. در نگاهی دیگر مشارکت را فرآیند آگاهانه تقسیم قدرت و منابع کمیات و فراهم سازی فرصت برای رده‌های پایین جمعیتی جهت بهبود شرایط زندگی آن‌ها بیان کرده‌اند. گائوتری در تعریف مشارکت می‌گوید: مشارکت فرآیندی اجتماعی، عمومی، یکپارچه، چندگانه، چند بعدی و چند فرهنگی است که هدف آن کشاندن همه مردم به ایفای نقش در همه مراحل توسعه است.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش پژوهش

نوع تحقیق کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی و از نوع همبستگی است. جمع‌آوری داده‌ها به صورت اسنادی و میدانی انجام گرفته است. جامعه آماری ۱۰ دهستان شهرستان سنندج براساس تقسیمات اداری-سیاسی ۱۳۹۰ است. حجم نمونه براساس کوکران برابر با ۳۸۲ خانوار برای مولفه‌های سرمایه اجتماعی انتخاب شده‌اند. روش نمونه‌گیری برای تبیین سرمایه‌های اجتماعی از روش نمونه‌گیری منطبق با تخصیص بهینه جمعیت هر دهستان؛ و براساس طیف لیکرت؛ پرسش‌نامه‌ای در مقیاس رتبه‌ای و پنج گزینه‌ای انتخاب شده است. براساس آزمون KMO؛ میزان روایی و پایایی گویه‌های تبیین کننده سرمایه اجتماعی برابر با ۰/۷۴ برآورد گردیده و ضریب آلفای کرونباخ بدست آمده برابر با ۰/۷۷ بوده؛ بدین ترتیب پایایی پرسش‌نامه تایید می‌گردد. برای محاسبه درجه برخورداری و سطح بندی از روش تاپسیس و آنتروپی استفاده و برای بیان ارتباط بین مؤلفه‌های اجتماعی با توسعه یافتگی از نرم‌افزار اقتصاد سنجی ایویوز؛ ضریب همبستگی تعیین شده است. مولفه‌های سرمایه اجتماعی شامل مشارکت؛ انسجام اجتماعی و اعتماد در مقیاس رسمی و عرفی است. سنجش متغیرها که در جدول (۲) نشان داده شده است در طیف لیکرت پنج گزینه‌ای استفاده شده است.

جدول ۲. مولفه‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی

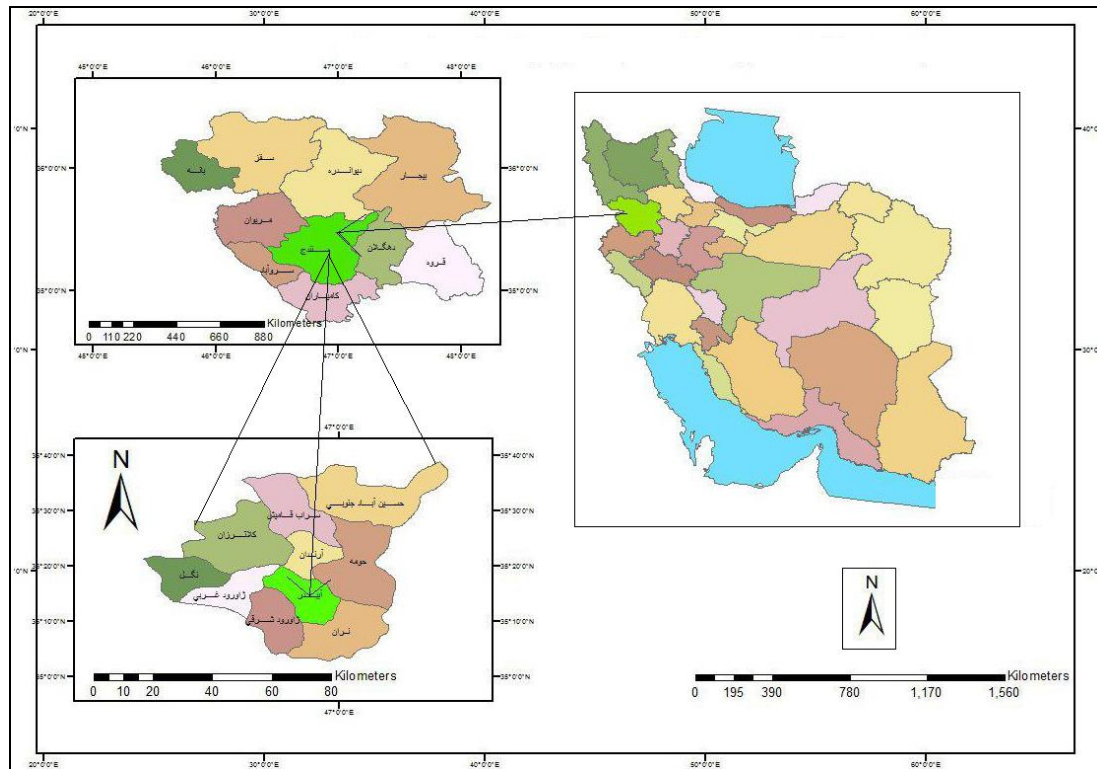
مفهوم	ابعاد	مولفه‌ها	گویه‌ها (درصد)	تعداد گویه
سرمایه‌های اجتماعی	مشاوری	اعتماد بین اشخاص	اعتماد به اعضای خانواده؛ شورا محلی؛ خویشاوندان؛ همسایگان؛ دوستان؛ هم ولایتی‌ها	۶
		اعتماد نهادی	اعتماد به راننده ماشین روستا؛ کاسبین روستا؛ احساس تعلق به خدمات روستا	۳
		احساس تعلق اجتماعی	احساس وظیفه در برابر بهداشت محله؛ در برابر روستا؛ احساس مسولیت در برابر خدمات روستا	۳
سرمایه‌های اجتماعی	مشاوری	مشارکت غیر رسمی	درصد مشارکت در اعیاد مذهبی؛ درصد مشارکت با موسسه خیریه؛ درصد مشارکت در نماز؛ درصد مشارکت امور خیریه روستا؛ درصد مشارکت با (معمدین) روستا در امور خیر	۵
		مشارکت رسمی	مشارکت اعیاد ملی؛ مشارکت در انتخابات (ریاست جمهوری؛ نمایندگی؛ شورا؛ اصناف و نهادهای محلی	۵
پایداری روستایی	پایداری	شبکه روابط اجتماعی	تعامل و احساس نزدیکی و همیاری با فامیل؛ به دوستان؛ به همسایگان؛ انجمن‌های مذهبی؛ شرکت در کلاس‌های آموزشی؛ احساس همدلی و همدردی با افراد خانواده؛ دوستان؛ فامیل؛ هم ولایتی؛ هاوساطت اجتماعی در میانجیگری‌ها و حل اختلافات مردم محلی و عروسی‌ها.	۱۱
		پایداری اجتماعی	دسترسی به خدمات روستایی؛ درصد باسوادی زنان؛ درصد باسوادی مردان؛ درصد باسواد کل؛ مرکز بهداشتی؛	۵
		پایداری اقتصادی	امکان خرید آسان در روستا؛ دسترسی آسان به ماشین؛ کیفیت اجناس؛ میزان در؛ میزان هزینه زندگی؛ کیفیت محیط کاری، نرخ فعالیت زنان در روستا؛ نرخ فعالیت مردان در روستا؛ نرخ بیکاری؛ درصد بیکاری زنان؛ درصد بیکاری مردان	۱۱
		پایداری زیست محیطی	بهداشت و پاکیزگی روستا؛ کانال دفع شبکه فاضلاب؛ پاکیزگی کوچه‌ها	۳
		پایداری کالبدی	راه ارتباطی؛ نمای مساکن روستا؛ طرح هادی؛ نسبت واحد مسکونی به خانوار؛ نسبت تراکم فرد در اتاق؛ نسبت تعداد اتاق در واحد مسکونی؛ نسبت تراکم فرد در اتاق؛ نسبت واحدهای مسکونی با دوام؛ کم دوام؛ بی دوام	۱۲
پایداری نهادی	نسبت امکانات ورزشی؛ خدمات ارتباطی؛ شورا؛ گاز؛ دهیاری؛ خدمات روستایی؛ شرکت تعاونی روستایی؛ آب لوله کشی؛ آب تصفیه شده؛ نمایندگی نفت سفید؛ بانک؛ دفتر مخابراتی؛ پست؛ پاسگاه	۱۴		

جدول ۳. مولفه‌ها و شاخص‌های توسعه یافتگی

شاخص	گویه	تعداد
اقتصادی	نرخ فعالیت مردان؛ نرخ فعالیت زنان؛ نرخ بیکاری	۳
اجتماعی و خدماتی	درصد باسوادی زنان؛ درصد باسوادی مردان؛ دسترسی به روزنامه؛ دسترسی به اینترنت	۴
سیاسی	شورای اسلامی؛ پاسگاه؛ دهیاری؛	۳
خدماتی	مرکز خدمات جهاد کشاورزی؛ شرکت تعاونی روستایی؛ آب لوله کشی؛ آب تصفیه شده؛ مرکز بهداشتی؛ فروشگاه تعاونی؛ خدمات عمومی (بقالی؛ قصابی و)، تعمیرگاه ماشین الات؛ جایگاه سوخت؛ صندوق پستی؛ دسترسی به ماشین؛ دفتر مخابراتی؛ خدمات ورزشی	۱۳

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان سنندج با بیش از کیلومتر مربع وسعت بین عرض جغرافیایی: ۳۴ درجه و ۴۵ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۲۸ دقیقه شمالی و طول جغرافیایی: ۴۲ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۱۶ دقیقه شرقی است. شهرستان سنندج مرکز استان کردستان در غرب ایران است. این شهرستان به غیر از شهرستان‌های سقز، بیجار و بانه، با بقیه شهرستان‌های استان مرز مشترک دارد. از نظر جمعیتی ۱۷ درصد جمعیت شهرستان سنندج در روستا زندگی می‌کنند. این شهرستان بر پایه سرشماری سال ۱۳۹۰، برابر با ۱۶۷۴۵۰ نفر که ۷۳۷۴۵ نفر در روستا ساکن می‌باشند. این شهرستان دارای دو بخش و شش دهستان است (Statistical Yearbook: 2013). شکل (۲) مراجعه گردد.

شکل ۲. موقعیت استان کردستان؛ شهرستان سنندج و دهستان آبیدر (Source: Statistical Center of Iran, 2013)

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

پرسش‌نامه تحقیق در باره مولفه‌های سرمایه اجتماعی از چهار گروه سنی و جنسی؛ در میان شاغلین مختلف و تعیین سطح تحصیلات آن‌ها پرسش‌نامه درمیان روستاهای مورد نظر تکمیل گردید. یافته‌ها نشان می‌دهد ۷۹ درصد پاسخگویان مرد و ۲۱ درصد زنان تشکیل داده از نظر سنی پاسخگویان از سنین ۶۰ تا ۱۵ سالگی که ۵۶/۵ درصد آن‌ها زیر دیپلم؛ ۲۴/۵ درصد دیپلم؛ ۸ درصد فوق دیپلم و ۱۱ درصد لیسانس بوده‌اند. از نظر اشتغال ۴۰ درصد کشاورز؛ ۱۲ درصد بیکار؛ ۲۸ درصد دارای فعالیت و مشاغل خدماتی و حدود ۱۹ درصد کارمند بوده‌اند. جدول (۴) وضعیت افراد از نظر جنس؛ سن؛ شغل و سواد را نشان می‌دهد.

جدول ۴. وضعیت افراد از نظر جنس؛ سن؛ شغل و سواد

تحصیلات	اشتغال			سن			جنس		
	زیر دیپلم	دیپلم	فوق دیپلم	کشاورز	بیکار	خدماتی	کارمند	مرد	زن
۵۶/۵	۳۲۵	۱۴۱	۴۵	۲۲۲	۷۰	۱۶۲	۱۹۶	۱۵۸	۱۵-۲۵
۲۴/۵	۱۴۱	۴۵	۸	۷۰	۱۶۲	۱۶۲	۱۹۶	۱۴۲	۲۶-۳۶
۸	۴۵	۸	۱۱	۲۸	۱۶۲	۱۶۲	۱۹۶	۱۶۲	۳۷-۴۶
۱۱	۶۴	۱۱	۱۱	۱۹	۱۱۱	۱۱۱	۱۹۶	۱۱۳	+۴۷

یافته‌های بدست آمده براساس جدول (۵) از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (مشارکت، انسجام اجتماعی و اعتماد)؛ متوسط سرمایه‌های اجتماعی در دهستان‌های شهرستان سنندج برابر با ۳/۶ (معادل حدود ۶۰ درصد) می‌باشد. ابعاد سرمایه اجتماعی در مقیاس کلی به تفکیک دهستان؛ مبین این موضوع است که سطح انسجام اجتماعی در دهستان‌های شهرستان سنندج در حدود ۶۷ درصد بالاترین درصد را داشته؛ سپس اعتماد اجتماعی (رسمی و غیر رسمی) در حدود ۵۷ درصد و سطح مشارکت در حدود ۵۳/۵ درصد بوده است. البته بیشترین سطح انسجام اجتماعی در دهستان آبیدر بیش از ۸۲ درصد و کمترین آن در دهستان نران با ۳۸ درصد کمترین؛ در بخش اعتماد اجتماعی (رسمی و غیر رسمی) برابر با ۷۸ درصد در دهستان آبیدر بوده و در بحث مشارکت بیشترین سطح در دهستان آبیدر

بوده با ۵۶ درصد بوده است. آنچه از جدول (۶) استنباط می‌گردد اینکه میانگین مولفه‌های اجتماعی در حد قابل قبول و بالای سطح میانگین است. ضریب مولفه‌های اجتماعی به تفکیک نشان دهنده این است که سهم مشارکت عمومی و دولتی به مراتب نسبت دیگر مولفه‌ها کمتر است. در مقابل انسجام عمومی در میان روستاییان بالاست که نشان از بافت سنتی و قومیتی دارد که از دیر باز در روستاهای کشور وجود دارد. محاسبات کلی نشان می‌دهد که سرمایه‌های اجتماعی در روستاها به عنوان پتانسیل بالقوه محسوب؛ در صورت نیاز به حضور و مشارکت مردم در برنامه‌ریزی‌ها می‌توان از این توان محیط انسانی بهره گرفت.

جدول ۵. میزان سرمایه‌های اجتماعی و مولفه‌های آن در دهستان‌های شهرستان سنندج

رتبه	انحراف معیار	واریانس	میان	میانگین	مولفه‌های نهایی سرمایه اجتماعی			دهستان
					اعتماد اجتماعی	مشارکت	انسجام اجتماعی	
۱	۰/۲۵	۰/۰۶	۴/۱	۴/۰۷	۴/۱	۳/۸	۴/۳	آبدر
۳	۰/۴۰	۰/۱۶	۳/۶	۳/۶۷	۴/۱	۳/۶	۳/۳	آزندان
۸	۰/۳۵	۰/۱۲	۳/۵	۳/۰۷	۴/۱	۳/۵	۳/۵	حومه
۴	۰/۱۲	۰/۰۱	۳/۷	۳/۶۳	۳/۷	۳/۵	۳/۷	سراب قامیش
۲	۰/۳۲	۰/۱۰	۳/۶	۳/۷۳	۴/۱	۳/۵	۳/۶	حسین آباد
۶	۰/۳۵	۰/۱۲	۳/۵	۳/۵۳	۳/۹	۳/۲	۳/۵	کلاترزان
۵	۰/۴۰	۰/۱۶	۳/۸	۳/۵۷	۴/۱	۳/۱	۳/۸	نگل
۷	۰/۲۶	۰/۰۷	۳/۴	۳/۵۰	۴/۱	۳/۴	۳/۳	ژوارود غربی
۱۰	۰/۴۰	۰/۱۶	۲/۸	۲/۷۲	۳	۳/۱	۳/۲	ژوارود شرقی
۹	۰/۲۵	۰/۰۶	۳	۲/۹۷	۲/۹	۳/۲	۳	نران
-	-	-	-	-	۳/۹	۳/۴	۳/۵	میانگین

یافته‌های تحلیلی

برای اندازه گیری دقیق درجه توسعه یافتگی و سطح بندی نواحی و مناطق نیاز به تکنیک‌های علمی و نرم افزارهایی است که به توان شرایط و وضعیت توسعه یافتگی را نشان دهد. تکنیک تاپسیس یکی از روش‌های چند شاخصه تصمیم گیری است که (رتبه بندی براساس فاصله از ایده‌ال مثبت و منفی) نتایج منطقی تری را نشان می‌دهد. تعیین درجه توسعه یافتگی دهستان‌های شهرستان سنندج با استفاده از ۲۳ متغیر از تکنیک تاپسیس و با وزن دهی آنتروپی استفاده شده است. پس از وزن دهی هر یک از شاخص‌های وضعیت دهستان به لحاظ توسعه یافتگی براساس جدول (۶) مشخص و براساس شکل (۳) سطح بندی دهستان‌ها مشخص گردیده است. از میان ده دهستان تنها یک دهستان بطور نسبی برخوردار؛ ۷ دهستان نیمه برخوردار و دو دهستان غیر برخوردار می‌باشند.

جدول ۶. وزن و معیار فاصله‌ای مربوط به شاخص‌های تاثیر گذار بر توسعه یافتگی

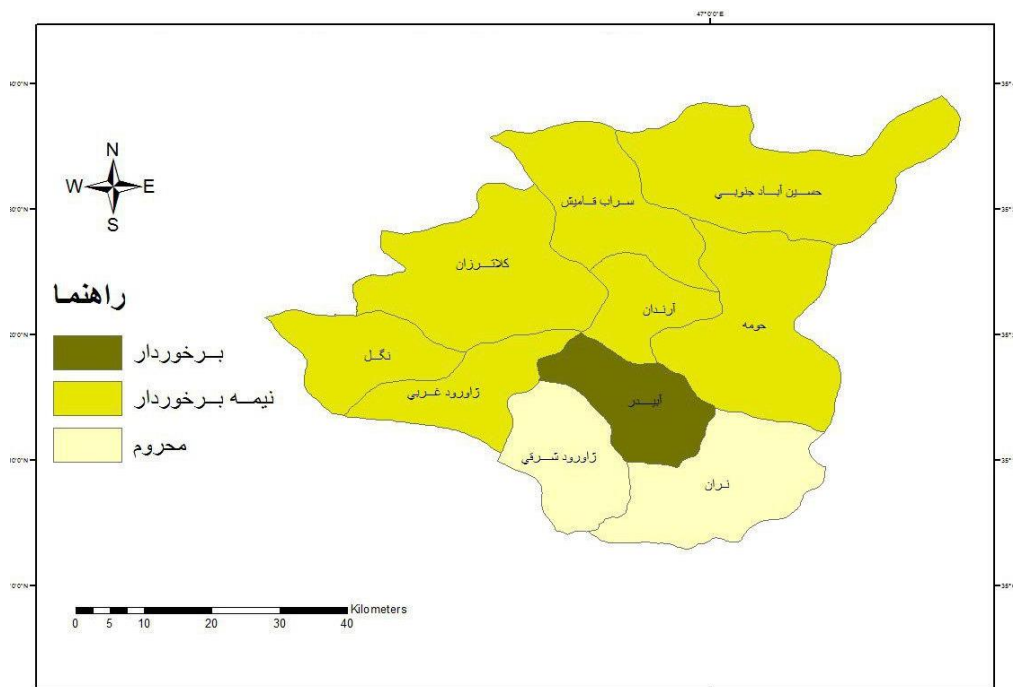
مولفه‌ها	وزن استاندارد	A-	A+
درصد باسوادی زنان	۰/۴	۰/۰۰۲	۰/۰۱۹
درصد باسوادی مردان	۰/۵	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲
نرخ فعالیت مردان	۰/۵	۰/۰۱۱	۰/۰۱۱
نرخ فعالیت زنان	۰/۵	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
نرخ بیکاری	۰/۲	۰/۰۱۷	۰/۰۱۷
مرکز خدمات جهاد کشاورزی	۰/۵	۰/۰۱۳	۰/۰۱۳
شرکت تعاونی روستایی	۰/۵	۰/۰۱۴	۰/۰۱۴
اب لوله کشی	۰/۵	۰/۰۱۱	۰/۰۱۱
آب تصفیه شده	۰/۴	۰/۰۱۲	۰/۰۱۱
مرکز بهداشتی	۰/۵	۰/۰۱۴	۰/۰۱۴
فروشگاه تعاونی	۰/۴	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵
خدمات عمومی (بقالی؛ قصابی و...)	۰/۵	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳

تعمیرگاه ماشین الات	۰/۵	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲
جایگاه سوخت	۰/۴	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
صندوق پستی	۰/۵	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
دسترسی به ماشین	۰/۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵
دسترسی به روزنامه	۰/۵	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
دسترسی به اینترنت	۰/۷	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶
دفتر مخابراتی	۰/۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶
خدمات ورزشی	۰/۵	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳
شورای اسلامی	۰/۶	۰/۰۰۹	۰/۰۰۹
پاسگاه	۰/۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵
دهیاری	۰/۶	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴

جدول ۷. رتبه بندی دهستان‌های شهرستان سنندج از نظر توسعه یافتگی به روش

وضعیت توسعه یافتگی	رتبه	ضریب اولویت	دهستان
برخوردار	۱	۰/۹۰۹	آبیدر
نیمه برخوردار	۲	۰/۵۸۲	آرندان
نیمه برخوردار	۳	۰/۵۷۲	حسین آباد جنوبی
نیمه برخوردار	۴	۰/۵۶۳	حومه
نیمه برخوردار	۵	۰/۵۵۱	نگل
نیمه برخوردار	۶	۰/۵۲۸	کلاترزان
نیمه برخوردار	۷	۰/۵۲۱	سراب قامیش
نیمه برخوردار	۸	۰/۵۱۱	ژاورود غربی
غیر برخوردار	۹	۰/۵۰۸	نران
غیر برخوردار	۱۰	۰/۵۰۱	ژاورود شرقی

شکل ۳. سطح برخورداری دهستان‌های شهرستان سنندج

اما برای تعیین همبستگی بین سرمایه‌های اجتماعی با توسعه یافتگی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. مقدار R بدست آمده برابر با ۰/۶۰، اشاره دارد به شدت همبستگی بین دو متغیر را نشان می‌دهد. از طرفی (sig) میزان کمتر از ۰/۰۵ بیان گر معنا دار بودن مدل رگرسیونی است. همچنین مقدار R^2 نشان می‌دهد که میزان سرمایه اجتماعی، به عنوان یک متغیر مستقل با ضریب توسعه یافتگی به عنوان متغیر وابسته تبیین شود. به عبارتی متغیر سرمایه اجتماعی می‌تواند ۵۷٫۶ درصد از تغییرات توسعه یافتگی را تبیین کند، که در واقع مقدار چشم گیری است. در نتیجه با افزایش سطح سرمایه‌های اجتماعی؛ ضریب توسعه یافتگی افزایش می‌یابد.

جدول ۸. تحلیل رگرسیونی تاثیر سرمایه‌های اجتماعی بر توسعه یافتگی

R	R ²	Adjusted R Square	T	sig
۰/۶۰۱۴۸۷	۰/۵۷۶	۰/۵۵۱۶۷۳	۳٫۴	۰/۰۰۰۸۳

نتیجه گیری

توسعه پایدار دارای ابعاد و مؤلفه‌های متفاوتی در زمینه ابعاد محیطی؛ اقتصادی؛ اجتماعی و اجتماعی است یکی از مبانی اولیه توسعه پایدار درهر جامعه‌ای الهام گرفتن از سرمایه‌های اجتماعی است. امروزه باور بر این است که سرمایه‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن اهمیت خاصی را در رشد اقتصادی و توسعه پایدار ایفا می‌کنند (Mousavi & et al, 2011:15). به عبارتی جامعه جهانی به اهمیت این موضوع مهم رسیده‌اند که شاخص سرمایه اجتماعی را می‌توان همانند یک مجموعه‌ای گسترده و پیچیده از یک کلیتی بنام پایداری فرض نمود که نایده انگاشتن و یا بی توجهی به آن؛ نظام برنامه‌ریزی را به چالش می‌کشاند. بنابراین جامعه روستایی بخشی از جامعه کشور محسوب شده و اهمیت دادن به سرمایه اجتماعی در روستاها ضامن پایداری و همچنین کاهش آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی در جامعه خواهد شد.

این پژوهش با هدف تجزیه و تحلیل سرمایه‌های اجتماعی و ارتباط آن با توسعه پایدار روستایی در دهستان‌های شهرستان سنندج انجام گرفته است. نتایج بیان از ارتباط نزدیک بین توسعه روستایی با سرمایه‌های اجتماعی را دارد هرچه ارتباط بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بیشتر باشد؛ شرایط توسعه یافتگی تسریع خواهد یافت. نتایج در بخش توسعه یافتگی نشان داد که سطح برخورداری دهستان‌ها با وجود اینکه یکسان نبود اما از نظر همبستگی بین توسعه روستایی و سرمایه‌های اجتماعی در نواحی روستایی شهرستان سنندج ارتباط منطقی وجود داشت. این ارتباط بیش از ۰٫۶۰ درصد بوده است. نتایج بررسی های تحقیق با مطالب فوق توسط (افتخاری و همکاران: ۱۳۹۴)؛ میری و همکاران: ۱۳۸۹)؛ خانی و همکاران: ۱۳۹۲)؛ (فتحی: ۱۳۹۱)؛ (علیایی: ۱۳۹۰)؛ (غفاری: ۱۳۹۰) همسویی دارد.

بنابراین سرمایه‌های اجتماعی را می‌توان به عنوان یک راهبرد در توسعه محلی روستاها در نظر گرفت و از آن به عنوان یک نقطه مثبت در برنامه‌ریزی‌ها در نظر گرفت مشروط بر آنکه نگرش برنامه‌ریزی توأم با مشارکت‌های محلی باشد. از این رو شاهد کارایی؛ سودمندی و اثربخشی عملیات برنامه‌ریزی محلی خواهیم بود. شایان ذکر است که فرآیند توسعه همان طوری که از ویژگی آن مشخص است فرآیندی چند بعدی است؛ و مؤلفه‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از پارامترهای توسعه محسوب و انقطاع در هریک از عوامل؛ می‌تواند سیستم توسعه را دچار اختلال نماید. بنابراین راز توسعه سرمایه‌های اجتماعی را باید از توسعه درون زا که بر گرفته از هویت دینی و فرهنگ محلی است؛ جستجو کرد. دوم اینکه حلقه رابط بین توسعه درون زا با توسعه محلی از طریق باور به توانمندی‌های مردم روستاها شکل خواهد گرفت. سوم استفاده از تجربیات و الگوهای موفق در توسعه محلی سایر مناطق روستایی استان ها و یا مناطق دیگر پیشنهاد می‌گردد.

References

- Adam, F., & Roncevic, B. (2003). Social capital: recent debates and research trends. *social Science Information*, 42, 155-183.
- Azkiya, M., & Ghaffari, Gh.R. (2004). rural development of Batakid on rural society in Iran. Tehran. (In Persian)
- Azkiya M., & Iman, A. (2008). *Sustainable rural development*. Publishing Information First Printing. Tehran. (In Persian)
- Azkiya M. (1998). *Development Sociology*. Tehran: Publishing Naser Wor.
- Asghar Poor M.J. (2008). *Multi-criteria decision making*. Tehran University Press. (In Persian)
- Alwani, S. M., & Shirvani A.R. (2004). Social Capital. *Principle of the Development of the Monthly Gazette*, 15 (147), 16-23. (In Persian)
- Akbari Amin (2004) The Role of Social Capital in Political Participation: Investigating the Impact of Social Capital on Social-Political Participation (Case Study of Farsan Village from Saqez Functions) Master's Thesis to Guidance Dr. Gholamreza Ghaffari, Faculty of Social Sciences, University of Tehran.
- Boix, C., & Posner, D. (1998). spatial: explaining its origins and effects on government performance. *British journal of political Science*, British Journal of Political Science, 1998, vol. 28, issue 04, 686-693
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology* 94, S95-S120.
- Hosseini, S. A., Zamani, Z., & Sharipoor, M. (2007). Social Capital Ratings in the Centers of the Provinces of the Country. *Social Welfare Quarterly*, 7 (26), 59-84. (In Persian)
- Farahani, H., Abdoli, S., & Cheraghi, M. (2013). Evaluation of the Impact of Social Capital on Rural Development with an Emphasis on Quality of Life (Case Study of Mashhad, Maqan, Arak County). *Regional Planning Schedule*, 2 (8), 67-78. (In Persian)
- Fathi, S. (2012). An Analysis of the Role of Social Capital on the Development Village. *Journal of Geography and Regional Planning*, 2 (2), 141-195. (In Persian)
- Fakouhi, N. (2000). *From Culture to Development*. Tehran: Ferdows Publication.
- Fukuyama, F. (2005). *Dissertation of Order; Social Capital and Its Maintenance*. Translator Gholam Abbas Tavassoli, Tehran the Truth of the New Pen. (In Persian)
- Fukuyama, F. (2000). *End of Order*. Translation by Gholam Abbas Tavasoli, Tehran: Homeland.
- Firouz abadi, Sayed Aahmad, Azkiya Mostafa. (2010). Social Capital and Its Role in Production Foundations (Case Study of Karkheh Basin), *Journal of Sociology of Iran: Winter 2004*, Volume 5, Number 4; P. 49 – 72. (In Persian).
- Ghafari, Gh. R. (2004). *seeking the goals and attitudes of IRANIAN (social trust in Iran)*. Tehran Publishing & Printing Organization of the Ministry of Culture and Islamic Guidance. (In Persian)
- Islamic Revolution Housing Foundation. (2014). *Kurdistan Province- Statistics and Information Unit*. Sanandaj. (In Persian)
- Mohseni Tabrizi, A.R., & Aghamohsani, M. (2010). Investigating the role of social capital in urban development in the neighborhood city. *Journal of Urban Management*, 26, 162-147. (In Persian)
- Mousavi Mirnejf, Ghanbari Hakimeh, Ismail Zadeh Khalid. (2012). Spatial Analysis of the Relationship between Social Capital and Sustainable Urban Development (Case of the Cities of the Province of West Azarbayjan). *Geography and Development*, 27, 1-81. (In Persian)
- Jafar Young, Hassan Afrakadeh, Saadallah Valadi, Hamid Shayan, Gholamreza Miri. (2010). the Role of Social Capital in Rural Development (Case Study: Sistan Province Back Ground). *Journal of Geography and Regional Development*, 8 (14), 29-49. (In Persian)

- Poor Asgar sanghachin, F., Salehi, I., & Dinavardi, M. (2012). Assessing the Development Level of Development of Provinces of Iran with Factor Analysis Approach. *Journal of Land Survey*, 4 (2), 5-26. (In Persian)
- Putnam, R.D.(1988). *Tuning In, Tuning out. The Strange Disappearance of social capital in america*. political science and politics, 28, 83-664.
- Putnam, R.D. (2000). *The Bowling Alone: the collapse and revival of american community*. Simon and Schuster. p 534.
- Ponthieux, S. (2004). The concept of social capital : a cretical review, CAN conference ,Paris21-23 Janusty.
- Abdolreza Rokin al-Din Eftekhari, Samira Mahmoodi, Gholamreza Ghoffari, Mehdi Pourtaheri. (1394) Explanation of the Social Capital Spatial Perspective in Rural Sustainable Development in Rural Khorasan Razavi Villages. *Quarterly Journal of Rural Economics and Development*, Volume 4 Issue 11. pp 87-107. (In Persian)
- Statistical Center of Iran. (2011). *Population and Housing Census*, Kurdistan Province. (In Persian)
- Soleimani, M. (2012). Investigating Social Capital in Rural Development A case study of Baghestan and Brunabagestan village of Ferdows city. *Quarterly Journal of Islamic Azad University*, Ahad Shooshtar, 4 (11), 19-40. (In Persian)
- Sharifian Sani, Maryam. (2001). Citizenship, Social Capital: The Basic Concepts and Theoretical Framework, *Social Welfare: Winter 2001*, Volume 1, Issue 2, p. 5 -18
- Turkmen Deni, A. (2007). Tibetan Social Film. *Quarterly Journal of Social Welfare*, 6 (23), 147-171. (In Persian)
- Tavakoli, M., & Tajbakhsh, K. (2008). Investigating and analyzing the amount of social capital in urban and rural areas of Sistan border. *Village and Development Quarterly*, 11th issue of the Ministry of Jihad-e-Agriculture, Tehran: P. 143-164. (In Persian)
- Tabrizi Mohseni, A. R., Agha Mohseni, M. (2010). Investigating the Role of Social Capital in Urban Development; A Case Study of Neighborhood City in Two Periods of Urban Management Magazine; No. 26, 147-162. (In Persian)
- Wikipedia. (2007). Robert Putnam. [http://en, Wikipedia.org/wiki/Robert Putnam](http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Putnam).
- <http://.wordbank.org> Group.(2003)BOA3AR43WO.(2010/02/21).
- <http://www.ml.com>.

How to cite this article:

Bahrani, R. (2018). Assessing the Impact of Social Capital on Rural Development The case of Sanandaj district villages. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 13 (3), 715-728.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_545181_en.html

Assessing the Impact of Social Capital on Rural Development The case of Sanandaj district villages

Rahmatullah Bahrami*

Assistant Professor, Dep. of Geography & Rural Planning, Payame Noor University, Tehran-Iran

Received: 06/03/2017

Accepted: 29/04/2018

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The historical experience of rural development among developing countries has shown that the code of sustainable rural development is derived from the development of the intrinsic development; its growth is shaped by exogenous development. In order to achieve sustainable development in the provinces, various measures and strategies have been used. "Solutions to increase production; improve knowledge and technology; improve communication networks; increase income and job creation; reduce poverty and inequality; diversify the rural economy; etc. A set of these efforts to achieve sustainable development of villages (Azkia, 2008: 8). The results of such developmental models at the level of the villages of the country have shown that such a quantitative and qualitative change that should be created in the economic, social, physical and environmental well-being of the villages has not arisen. Undoubtedly, one of the reasons for the failure of many rural development programs in Iran is the lack of attention to the concept of social capital in various aspects of these programs (Akbari, 2003: 5). And this hope has been created for many development experts who can be used to get rid of the backwardness of backwardness, especially at the village level (Gahsemi, 2010: 244). Social capital is one of the four types of capital that, along with natural capital, capital is generated, and human capital is considered as the four components of the wealth of nations, whose creation and preservation is one of the main goals of development. (Shrefyan, 2010: 9). The importance of social capital as the foundation and the basis for the development of the indigenous community in the village emphasizes the network of social relations, participation and other parameters of social capital. "Attention to social capital in rural communities, on the one hand, facilitates the implementation of development projects and the other side can reduce the damage to these projects (Meri, 2009: 25). The theoretical background of this concept dates back to 1980, and was first introduced by Hanifan and later by individuals such as Bourdieu Passron and Levy, and expanded by such people as Coleman Barthes Pontem and Peretz. This concept was first generalized from sociology to political science, and then extended to other disciplines of the humanities such as psychology, economics, and geography. Functionally, "the concept of social capital is not only talked about in local and national institutions and organizations, but rather at the international level of this concept in the 1990s by the World Bank (which has a research program for it). (Wikipedia: 2007, 2). without social capital, the path to development and cultural and economic development is rugged and difficult. Therefore, social capital is considered as a basic principle for sustainable development. Governments and successful governments are considered to be able to make and develop social capital by adopting necessary policies and providing appropriate solutions in relation to society. To achieve (Akbari, 2003: 5). Today's development

* Corresponding Author:

Email: r_b1342 @yahoo.com

requires more social capital than it needs for economic, physical and human capital. Because in the absence of social capital, other sectors lose their effectiveness (Alwani, et al, 2003: 147). Kurdistan province is one of the poorest provinces. The rank of Kurdistan province is 17th in terms of social capital (Husani et al, 2010: 79). In terms of development, economic and social indicators are at the top of the country (PourAsgar et al, 2011: 22). The underdevelopment of rural areas is far more than urban areas in Kurdistan province. Despite all the constraints and problems existing in the villages, but a village in Kurdistan province, due to the institutional and cultural religious and cultural inheritance that has been inherited for many years, is a milestone in unity and a kind of social cohesion and participation in the context of villages. It seems that the existence of social capital in the villages of Kurdistan province can accelerate and improve the development of villages to a certain extent.

Methodology

The type of research is applied and its method is descriptive-analytic and correlation type. Data collection is done in a field and library (documentary). The statistical population of 10 districts of Sanandaj city is based on administrative-political divisions of 2011. The sample size based on Cochran equals 382 families for social capital components. The sampling method for explaining social capital was derived from sampling method according to the optimal allocation of the population of each village, and based on the Likert scale, a questionnaire was selected on the scale of rank and five options. Based on the KMO test; the validity and reliability of social capital explanatory items are equal to 74. The cronbach's alpha coefficient is estimated to be 77%. So that the reliability of the questionnaire is confirmed. To calculate the degree of enjoyment and leveling using topsis and entropy method, and to express the relation between social components with the development of the Iuaz econometrics software, the coefficient of correlation has been determined.

Conclusion

Sustainable development has different dimensions and components in terms of environmental, economic, social and social dimensions. It is one of the first bases for sustainable development in any society inspired by social capital. Today, it is believed that social capital and its components play an important role in economic growth and sustainable development (Mousavi & et al, 2011: 15). His research was conducted with the aim of analyzing social capital and its relation with sustainable rural development in Sanandaj district villages. The results of the statement indicate that there is a close relationship between rural development and social capital. The greater the link between the components of social capital and the developmental conditions will be accelerated. The results in the development section showed that the level of the rural areas was not uniform, but there was a logical connection between rural development and social capital in the rural areas of Sanandaj. Therefore, social capital can be considered as a strategy for local development of villages and is considered as a positive point in planning, provided that the planning attitude is in line with local partnerships. Hence, we will see the effectiveness, usefulness and effectiveness of local planning operations.

Key words: Village, Social Capital, Development, Sanandaj County